

відували свободу, котра не досягалася “неконфліктністю”). Зрештою, певна фактографічна неточність, як це не парадоксально, зайвий раз свідчить на користь задекларованого авторкою положення про важливість “знання та правильної інтерпретації традицій власного народу”. Хоча слово “правильної” (у даному випадку абстрактному) ми б скоріше замінили словом “вдумливої”.

Стаття трохи перевантажена цитуванням, натомість окремі важливі для теми питання не висвітлюються. Зокрема, з частини, присвяченої місцевим традиціям, дізнаємося чимало цікавого про традиційні риси побуту та духовного життя селян, але не отримуємо хоча б короткої довідки про базові чинники історичного розвитку села, наприклад, про характер етнічного і соціального складу сільського населення поблизу Носівки та Ніжина, перебіг типових для цієї місцевості не лише внутрішніх, але й зовнішніх, іноетнічних переселень, не кажучи вже про економічні аспекти тощо. Така інформація допомогла б зрозуміти, якими історичними обставинами зумовлювалися особливості місцевого фольклору взагалі і специфічна діалектна основа тутешніх мовно-розмовних наративів, стосовно яких, зокрема, критично відгукувався В. Гнатюк у рецензії на збірник О. Малинки. До речі, сторінки, присвячені критиці відповідних, децю односторонніх, поглядів відомого вченого, належать до числа добре аргументованих.

Солідний і змістовний інший розділ І. Головахи “Нотатки до історії вивчення виконавства в українській та світовій фольклористиці” — спеціальна історіографічна праця, де вперше систематизуються всі основні концепції розвитку теорії та практики дослідження виконавства ХІХ та ХХ століть. Тут добре показано, як поступово викристалізувалися основні аспекти багатогранної проблеми виконавства та методології її дослідження.

Впадає в око хороша аналітична якість роботи, її сучасний рівень, оскільки розглядаються не лише східнослов'янські джерела, а й світова англомовна література. На фоні коректного поцінування доробку попередників недоречними видаються іронічні авторські міркування стосовно висновків Е. Померанцевої, здійснених на основі дослідження ро-

сійського локального традиційного осередку (с. 509—510). На наш погляд, оціночні порівняння з українським матеріалом були б продуктивнішими, якби було враховано, що в один і той самий період різні національні традиції фольклору можуть перебувати на різних стадіях розвитку і мати далеко не однаковий ступінь і характер функціонування (в тому числі втрат, видозмін, стабільності).

Стаття О. Бріциної “Текстологічні аспекти вивчення прозової традиції фольклорного осередку” передує вміщеним у книзі текстам, тому її присвячено концепційним засадам, що ними керувалися збирачі при фіксації усних наративів, а також при їх едиції. Втілення експериментальної (за визначенням автора) методики сприяло вирішенню різноманітних дослідницьких завдань, у тому числі пов'язаних з проблематикою теоретичної текстології та історії традиції.

Авторські формулювання, як правило, ретельно продумані й точні. Багатопланові характеристики сільських оповідачів не залишають байдужим читача, бо в кожному разі специфічні риси виконавців виписані тонко, з любов'ю та повагою до кожного з них. Привертає увагу не лише майстерність опису виконавців, а й запропонований спосіб найбільш адекватного відтворення виконаних ними текстів, який дозволяє передати живе пульсування емоцій, інтонації, виконавські акценти, що збагачує розуміння текстів народної прози. Дуже важливою є теоретична пропозиція (та її послідовне втілення на практиці) супроводжувати кожен опублікований текст інформацією, за яких комунікативних умов він фіксувався.

Розвідка О. Бріциної “Усні тексти повторних виконань і питання “пам'яті традиції” ставить питання про характер та особливості текстової спадкоємності усних текстів твору при його виконаннях упродовж тривалого часу, що в даному випадку вимірюється цілим століттям. Автор доходить висновку про властиву усним текстам не лише вербальну, а й виконавську спільність, і робить спробу виявити механізми цього процесу. Вирішення поставлених завдань здійснюється шляхом детального порівняння повторних записів казок, а також неказкової прози. Аналіз усюди супроводжується міркуваннями, що спів-

відносять спостереження автора з позиціями авторитетних вітчизняних і світових дослідників цього питання.

Помітними новаційними рисами є поширення можливостей синоптичного зіставлення на тексти, які відбивають фоно- та відео фіксації повторних виконань. Застосування сучасних методів фіксації автентичного матеріалу забезпечило достовірність і комплексність його розгляду, дали змогу доповнити спостереження про особливості виконавського втілення семантичних, композиційних та словесних доміант усних текстів характеристикою їх екстралінгвістичних особливостей (модусів жестів, міміки, голосу, рухів), важливих для розуміння ролі стереотипів виконавської поведінки у процесі спадкоємності традиції.

Залежно від жанрової специфіки аналізованих текстів авторські висновки завжди містять чітко конкретизовані спостереження. Дослідниця доходить висновку, що в процесі відтворення усного тексту виконавцем вагома роль “належить опорним ключовим словам — носіям змісту, котрі водночас варіативно втілюються. При цьому ресурсами варіативних змін стають не лише можливості лексичної або синтаксичної синонімії, а й контекстуальні синоніми, що забезпечують... еквівалентність значення та звучання нарративу за різних комунікативних умов” (с. 542), акцентується роль розмовної стихії та словесних стереотипів у формуванні тексту неказкової прози тощо.

У підсумку авторка підкреслює “досить значну життєздатність” прозової традиції досліджуваного фольклорного осередку, говорить про “збереженість у пам’яті носіїв традиційного репертуару”, “наявність майстерних виконавців різних поколінь і вікових груп”, значну текстову спорідненість текстів, зафіксованих з інтервалом у ціле сторіччя. Втім, оптимізм даних висновків, що стосуються кінця ХХ — початку ХХІ ст., навряд чи буде таким високим навіть щодо найближчого майбутнього, адже трохи вище авторка зазначає, що коли йдеться про “учнів” виконавців, то часто вони, “особливо шкільного віку, не є питомими оповідачами через незначний обсяг їхнього репертуару та істотний вплив на них засобів масової кому-

нікації” (с. 560). Та й фраза про “збереженість у пам’яті носіїв традиційного репертуару” могла б бути змістовнішою з огляду на ступінь і характер такого збереження. Адже не можна не зважати на погляд “зсередини”, що його висловила, зокрема, оповідачка Є. С. Компанець — “зараз люди між собою не ведуть розмов, бо лише дивляться телевізор, а раніше всі говорили про те, що знають” (с. 179), який (хотіли б ми того, чи ні) відбиває типову і доволі неоднозначну сучасну ситуацію...

Варто окремо відзначити — книга презентує досить незвичні за формою подання тексти, що спрямовані на максимальне відтворення особливостей їх виконавського втілення в реальному усному спілкуванні. Такі записи не розраховані на широку аудиторію, а більш доцільні для подальших аналітичних дослідів, проте для зацікавленого читача вони сповнюються живими інтонаціями, жестами і мімікою виконавців, що створює своєрідний “ефект присутності” при читанні.

Новаторське спрямування дослідження, ретельність у пошуку відповідей на поставлені запитання, і навіть полемічність чи суперечливість окремих висловлених авторами міркувань є наслідком дуже відчутної у книзі захопленості її авторів своєю справою. Проте цей запал не повинен заважати розумінню особливостей сучасної трансформації традиційного фольклору, виразні риси яких дослідниці резонно зауважують у багатьох випадках, але не вповні враховують у підсумку.

Немає сумніву, що тексти прозових творів та присвячені їм розвідки виконують свою наукову місію, прислужаться спеціалістам фольклористики, етнології, мовознавства. Сподіваємось, що і самі автори книги, продовжуючи в селі намічені повторні записи народної прози, розширюватимуть аспекти її порівняльно-історичного дослідження. Адже вивчення сучасних етнокультурних, у т. ч. трансформаційних процесів є в наш час питанням чи не найактуальнішим щодо фольклору, як і для усієї сфери багатівікових народних традицій українців. Помітний внесок у цьому напрямку вже зроблено завдяки виходу в світ рецензованого видання.